

ТРИДЕНЬК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAÏNIENNE - TRIDEN'N'

Число 43 (351) рік вид. VIII. 6 листопада 1932 р. Ціна «р. 2. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 6 листопада 1932 р.

Заклик «Музею Визвольної Боротьби України», що його містимо в цьому числі, сам говорить за себе. Руками нашої еміграції, власними її засобами зібрано великі скарби — «скарби України, її історії, її слави», сотворено великої ваги культурну установу. Завдання її відоме. Значіння її в житті нації зрозуміло кожному. Доволі нагадати приклад Польського Національного Музею, заснованого й зібраного за часів поневолення Польщі заходами й трудами польської еміграції в Раперсвілі.

Дбаючи про збереження, упорядкування й належне використання зібраного, Управа Музею заходжується будувати власний дім і вдається по допомогу до всього громадянства українського в розсіянні і на рідній землі. Вона закликає «всіх українців на рідних землях і на чужині, закликає й всю нашу молодь, всі українські установи, організації, школи, церкви, підприємства, редакції часописів, кооперативи скласти свою пожертву на Український Дім у Празі, організувати ширші збірки пожертв по всіх місцях і осередках їх впливу».

Українська еміграція, що створила Музей, поклала початок великому ділу, але довести це діло до краю, забезпечити його існування аж до визволення України та відновлення її державности — це по-за її можливостями. Звісно, й зараз кожен емігрант, свідомий і діяльний, внесе на будову свою лепту, але то лепта вдовиці. Без помочі бо від українців з Америки, зразок яким своїми жертвами на цю мету дав п. Лисюк, без сталої допомоги цій справі земляків наших з тих українських земель, які входять у склад держав європейських, справи тієї не підважити.

Нема у нас великих магнатів, щедрих меценатів рідної культури. Минули часи Константина Острожського, Петра Могили, Івана Мазепи. Залишили нас на віки й ті, хто вже за нашої пам'яті на великій Україні вступив у їхні сліди й перебрав на себе горду традицію жертвості на потреби духовні рідного краю—меценати нашої доби Василь Смиренко та Євген Чикаленко. Тільки Галичина пишається сьогодні достойним спадкоємцем славних попередників митрополитом Андрієм Шептицьким, який стільки своєю широкою рукою зробив для неї і для української культури взагалі.

Їх діла кличуть за собою інших, що мають, пішовши їх шляхом, заступити їхнє місце. Але й по-за окремими особами, вельми заможними й разом тим винятково жертвенними, такими рідкими у нас, існує громадянство, загал середнього достатку чи й з обмеженими засобами. І з того загалу обов'язок кожного по спроможності своїй чи з недоводку свого, нехай найдрібнішим внеском, покласти й свою цеглину на цю будову. Адже не дурно говорять у нас: «громада — великий чоловік». А до того слід пам'ятати ще й інше, про що нагадує нам народня мудрість: «одклад не йде в лад».

Ми певні, що кожен, хто прочитав заклик Управи Музею і в кого ще живе почуття обов'язку, на нього озветься, озветься ділом. В допомозі тій справі мають стати всі, без різниці територій, орієнтацій, партій, поглядів, уподобань.

Адже такі установи, сотворені руками і коштами еміграції, як Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі, як Музей Визвольної Боротьби України в Празі, — то установи загально-національного характеру, то огнища нашої культури на чужині, то придбання всього народу українського.

Листи до земляків.

XIII.

Московський імперіяліст українського походження.

Давно я, мої любі земляки, не мав приємности бесідувати з вами і, признаюся одверто, навіть инколи нудився тим, що не мав ні часу, ні можливости поділитися з вами тими думками, що приходили до голови з приводу різних подій.

Але що ви зробите? Літо, то така пора для людини, що зв'язана з

хліборобською працею, коли за перо братись якось не випадає. Тепер же, коли в садку та городі майже нема чого робити, знову потягнуло на приятельську бесіду. Тим більше, що і шановний п. редактор вже нагадує та допитується, — «чого це ви, п. Ніко, замовкли? Може теми не маєте, так я вам накину, кільки хочете».

Видимо, час дійсно прийшов, що треба озватися, бо коли наш редактор пише нагадуючого листа, то нечемно залишити його без відповіди. Та, як кажу, й самого кортить! А тут ще й предмет для бесіди трапляється такий, що начеб-то сам спонукає до неї.

Справа йде про той самий новітній український «імперіялізм», про який тепер так багато пишуть.

* * *

З початку, коли я почув про нього, то я собі подумав, — а чи не зарано наші люде почали з ним, цим самим імперіялізмом поратися? Адже-ж моему хліборобському розумові уявляється справа так, що для цього треба, щоб була раніше Українська Держава, яка і може цей імперіялізм переводити. Але знайшлися наші земляки, які справу уявляють зовсім инакше, і серед них один, який для цього користується порадами навіть якогось оксфордського професора.

Ось послухайте, що йому цей самий професор радив:

— «Як, ви маєте всі дані, щоби бути великими і грати першорядну роль в будучій політиці світа, європейській та тихо-оканській, а вам в тямі лише порвати поборщій всі зв'язки з найкраще угрунтованою імперією будучини, тай звести виднокруг вашого народу і всі його спроможності до третерядного рівня — рівня Румунії, Польщі. А імперію, безприкладну багатствами і майбутністю, залишити иншим, раз на все і задармо... Замість відвертатися від імперії і переходити в залежність від всяких Букарештів, ви з крихіткою здорового розуму й державного змислу можете і соборність свою здійснити і повну самостійність осягнути, і союз з рівно самостійною Московщиною розбудувати — для збереження, вивінування і захищування спільної імперії».

За останні часи я звик нічому не дивуватися. Але коли прочитав цю пораду, то не втримався і таки руками розвів. Припустімо, що такий анонімний «оксфордський» професор існує в дійсності; припустімо навіть, що йому тільки і ходить про те, щоби для рідної йому Бритійської імперії своїми порадами підготовити найнебезпечнішого конкурента, що був і буде ворогом його батьківщини. Адже все-ж таки і тоді його співбесідникові, українському «давнеспеченому дипломатові»

не мішало б виявити хоч «крихітку здорового розуму» та поставитися до цих порад критично, закликавши на допомогу національне українське почуття та розуміння історії України, що весь останній період перейшла на послугах тої самої імперії, про яку він тепер мріє.

Але цей самий «тверезий» дипломат користується не тільки порадами «оксфордського» професора. Він знає якісь англійські «кола та особи», які «схильні дати своє співчуття нашим оборонним і визвольним зусиллям і від яких ми і на будучину могли б сподіватися помочі, як що нашими помилками їх від себе не відштовхнемо». А помилки ці полягають, у першу чергу, в «силкуванні зконцентрувати змісл нашої політики на площині сліпого русофобства, сліпого і анархичного і на програмі української авангарди пануючої суспільної системи, капіталістичної, проти загрожуючої їй небезпеки». Це все може «загородити нам шлях до порозуміння з єдиним природнім і єдиним можливим спілником нашим», бо «1000 літній досвід» велить англійському інтелігентові «відкидати реакційні замисли, щоб звести на дармо, на кінець усю ту безмірну масу страждання, яку вже вложила радянська людина в змаганнях до ліпшого життя, а тако-ж рахуватися не тільки з доконаними фактами на Радянщині, а й з можливістю користатися тамошніми важко оплаченими дослідями для перебудови свого власного суспільного, господарського і політичного буття».

Так починає творитися нова «специфічна система української політики, тоб-то української державности та самостійности українського імперіалізму», що, як ми бачили, зводиться до спільного з Москвою творення нової імперії на засадах прийяття «доконаних радянщиною фактів», а допомогати цьому новому утвору має ніхто інший, як... Англія.

* * *

Колись давненько довелось мені мати приятельську бесіду з одним з українських діячів, який саме тепер провадить активну працю захисту української справи на міжнародньому терені. По його словах найбільшими її шкідниками тут являються не наші вороги з їх одвертими гаслами: «не было Украйны, нѣтъ і не будетъ», або «німа Русі, а єсть тільки Польска і Москва», як ті наші земляки, що вештаються по різних політичних передпокоях, добиваються до де-яких закордонних часописів, а инколи приголошуються і на працю до тих організацій, що мають своїм завданням систематично поборювати українську справу, справу української державности і самостійности. Серед них особли-

му енергію виявляють ті добродії, що колись на нещастя України мали поживність брати участь в Парижській мировій конференції та там вобачити «самого Ллойд-Джорджа».

То-ж подумайте, жив собі якийсь наш земляк, що далі віденської каварні і світа не бачив, а тут на тобі, якийсь час майже за панібрата був з Клемансо, Ллойд-Джорджем, Вільсоном. Ну, і забило йому памороки на все життя. До своєї звичайної праці він вернутися вже не може і мусить по-всяк час рятувати свою батьківщину. А тому, що-до «Ллойд-Джорджа» вже він достатися не може, то й починає вигадувати «оксфордського професора» та «ріжних англійських інтелігентів» і потішувати «край» планетарними проектами Нової Імперії, які уявляють ніщо інше, як переказ українською мовою теорій «євразійців» та «младоросів».

Між тим уявіть собі, оскільки проекти привабливі. «Співвладсть над половиною Азії!»... Скільки то адміністративних посад, який простор для «адвокатських канцелярій», необмежена можливість колонізації вільних земель. І все це поруч з «соборністю» та «самостійністю».

Тим часом, здається, зараз і в «краю» такі обіцянки нікого завести не можуть, бо там добре відомо, що діється зараз на Великій Україні і по всьому ССРСР і яка доля спіткала тих земляків, що повірили в «українізацію» та поїхали працювати туди на заклик Скрипника і Порайка. Знають там тако-ж і ту немилосердну запеклість українсько-московських відносин, що тепер просякає все життя Великої України, починаючи з селянства і кінчаючи навіть де-якими місцевими комуністичними колами.

Що-ж до наших придніпрянських земляків, то тут розмова з авторами таких проектів мусить бути іншою, і я боюся, що вона матиме для них характер не зовсім приємний.

* * *

Коли мені довелося познайомитися з цим новим виступом «давноспеченого дипломата», на якого прийшло «отверезіння», то перше почуття у мене було гнівного протесту. Чому власне цей добродій, що ніколи на Великій Україні не був, життя її не відчуває, українсько-московських відносин не знає, має сміливість говорити від імени всієї України та виносити на міжнародній форум проекти, які мають завданням підривати вартість всієї боротьби, що провадила наша батьківщина з своїм найбільшим ворогом, і в якій загинули кращі сини нашого народу? Але, коли я згадав все, що останніми роками в нашому політичному житті

бувало, то я зрозумів, що гніватися нема чого. Багато чести! Це-ж ніщо інше, як нікчемний епізод локайського, персонального зниження української політичної думки, який не може мати скільки будь-якого поважного значіння в тій велитенській боротьбі, що розвинулася на Сході Європи, де Україна стала на бік Заходу, а Московщина пішла шляхом Азії.

Так, на цей раз Україна стала безповоротно і рішуче на бік Заходу, більш рішуче, як це було колись зроблено нею під час епохи Мазепи, бо тепер за нею є довгий тернистий шлях історичної помилки спільного будування тої самої імперії, про яку мріє зараз новітній московсько-український імперіяліст. В своїй провінційній галицькій наївності він уважає, що відкриває для України якісь нові шляхи, але ми то з вами, мої любі земляки, які, починаючи з Петровської епохи і кінчаючи останньою війною, в цій імперії варились, добре знаємо, що ці шляхи протягом 300 років нами випробувано на своїй і нашого народу шкірі, і вертатися до них не маємо ні жадної охоти, ні тим більше — національно-державного інтересу.

Може для якогось політичного сноба навіть і передпокій Маклакова є велике досягнення, але для свідомих відповідальних представників свого народу, всі пишні слова про співвладсть над половиною Азії і участь в світовій політиці, з одного боку, та замкнення в межах, рівнозначних Польщі і Румунії, з другого, нічого не важать. Ми знаємо сили нашого народу і його можливості і зовсім не боїмся за його майбутнє тоді, коли він буде вільним і незалежним. І хто зараз може пророкувати, кому власне належатиме влада в тій самій половині Азії, що так приваблює гологи, що не вміють думати державними категоріями.

Трьохсотлітня помилка спільного будування Московської імперії, що є велика трагедія українського народу, до якої він вложив стільки своїх духових та матеріальних сил, що їх би вистачило з лихвою на утворення своєї власної держави, закінчилася большевицькою катастрофою і пануванням на теренах цієї імперії міжнародніх авантюристів та морально-політичних дегенератів, з владою яких український нарід весь час провадить запеклу боротьбу... В цей час знаходиться український публіцист, який в тому знуванні та гвалтуванні українського народу, вбачає «змагання до ліпшого життя» і присоглашає його знову до спільного будування тої-ж самої імперії.

Чи можливо зайти далі в утраті всякого національного почуття гідности і «крихітки державного розуму»?

Мабуть не зайвим буде для вас, мої любі земляки нагадати, хто власно являється автором цього проєкту нової імперії. Це є д-р В. Панейко, який ще з часів Парижської мирової конференції став на бік ворогів державницьких змагань Великої України. Багато лиха і прикростей зазнала від нього Українська Делегація. Він є автором «геополітичної» теорії, що на віки зв'яже політичну долю України з Москвою.

«Отверезіння» вже і тоді зійшло на нього. Але з того часу він не спинився в своєму поступі і дійшов, бачите, до яких винаходів.

К. Ніко.

St. Jean de Maurienne.

15. X. 1932.

Шматочки минулого.

IV.

Вибух з «манускриптом». Знову Кондрат Петренко. Співаки гімназисти. Київщина.

А тепер бажається мені та здається й потрібно це, бо так виходить за «хронологією», оповісти, який «вибух» стався зі мною на підставі українолюбства, як був я у п'ятій класі Київської 2 гімназії.

Став я де-далі вчитися кепсько, так кепсько, що довелося зазимувати в класі, а був я вже того часу парубійкою чималим: в-літку вже і на вулиці гуляв, іноді цілу ніч з парубками та дівчатами, на Купала скакав через вогонь у «ночовному» яру біля Підлипенського ставу, вже й кохання крутило мені серце, але ще не знав я, що таке є політика й як і чому страждають за неї добрі люде.

Але тут треба почати здалека.

Я вже добре знав, що таке полювання з дядьком Андрієм Федоровичем, що приїздив на де-який час до Гирявки, та з Кондратом, який був тоді у нього за псюрника. Знав, як сходить край болота холодне сонце, червоне, червоне, як величезна квітка півонії, а нарисом трохи довге, наче диня, а далі, якось непомітно, зробиться воно зовсім круглим, загориться вогнем, освітить, пригріє і мене, і все, хоч і непомітно, але величезне населення болота. І прислухався я, як тиркають, наче пучкою по гребінці, півники, як кричить переполохана качкати, як стрекотять коники, як музично гудуть жаби.

Знав, як на тому місці, де плавав блакитній туман, несподівано опиниться зелена лепеха. Знав, як заб'ється серце після першого стрілу з рушниці, дарма що не поцілів летючого бекаса.

Знав, як пахне кожна болотна травина...

Оця вся краса давала мені силу лазити по лепесі та по осоці від чотирьох годин ранку іноді аж до півдня.

Одного разу я трохи не загинув у поповій канаві, в яку обірвався, підстерігаючи за вербою крижнього селезня. Був утопив і рушницю, і пороховницю, і повні чоботи води набрав та вирятував вірний Кондрат і мене самого, і мою зброю, хоча після, капосний, мабуть із пів години від сміху аж качався по траві.

Зимою у Києві все це переверталось в моїй голові наче солодкий сон. Ну, і забажалося написати так, для самого себе, про полювання, про Кондрата, про Гирявські дні і ночі. Я зробив собі великий зошит з того самого білого, нелінованого паперу, на якому батько писав свій «Полк Стародубський».

Вечерами, а іноді в гімназії на лекції німецької мови або Закону Божого писав я все, що в голову влізе: іноді згадував Шевченкові вірші.

Я Богу дякував, що маю багато вільного часу, бо спочатку нового шкільного року здавалося мені, що вже нема чого вчитися в класі, що я все знаю...

Тієї-ж зими мій любий дядько Андрій Хведорович Лашинський одержав посаду начальника Броварського лісництва і мешкав там з Кондратом та з собаками в скарбовому будинку.

Іноді надсилав Андрій Хведорович Кондрата до Києва з битими зайцями або з іншою дичиною.

Побачивши свого приятеля, я раптом летів до нього до кухні, що стояла у нас окремо у дворі.

— Ну, так як ви там перебуваєте?

— Та ніяк... Аж три дні йшов сніг, так і сиділи в хаті. Замело аж під самі стріхи... Цілий день копали стежку у снігу... А не було ані цукру, ані хліба... Сама картопля... Трохи не подошли й ми, й собаки, бо до села верстов шість, не менш... А хвижа круте тай круте...

— А все-ж таки чим «воспитувалися»?

— А «воспитувалися» так, що сирого зайця їли, що панич з нього шкіру злупили та в комині повісили на дим...

— А ще?

— А ще пили чай з картоплею, те-ж надокучило. Ну, а панич кажуть: їж, дурню, бо це «питательно»...

— Ну, а увечері що робили?

— Увечері зацікалювалися... Панич обучали мене, як по вовчому вити, отак долоні перед ротом складуть та трохи не до землі нахиляться та й виють, по троху виправляючися... А я тако-ж... А собаки почувють, то й собі виють... Дуже снігова зима, ані тобі на полювання, ані як слід дров нарубати...

— Ой, Кондрате, щоб я дав, аби з вами жити...

— Чого ви там не бачили, сирого зайця не коштували, так ось по-коштуйте, я аж п'ятьох приніс...

— Ну, так сідай нашого борщу їсти.

І розмовляли ми з Кондратом аж поки не викликав мене батько «лекції вчити»...

А я, під впливом розмови з Кондратом, замість лекцій знову почав писати у своєму зошитку, таки знов про Гирявку, та ще й вилаяв учителя латинської мови, що багато задав на завтра перекладу.

І так захопився я своїми споминами, що наступного дня ледве ледве мене збудили до гімназії. І забрав я з собою у «ранець» і того манускрипта.

Писав я і на першій лекції, а на останній (здається, це була алгебра) запхнув я свого зошита як мога далі в парту, бо учитель мав звичай робити труса: чи нема «шпаргалки».

Ударив дзвінок. Я заметушився, поспішаючи до дому, та й забув про своє писання. І скоїлося це в суботу. А в понеділок викликав мого батька до гімназії інспектор Бех. І сам я побачив у інспекторській кімнаті батьківське обличчя — сумне, аж наче біле.

І сказав йому інспектор приблизно отакі слова:

— Ваш син увесь «проникнуть українофильскими идеями». Таких учнів в нашій гімназії тримати ми не можемо, забірайте його...

— Як? Що? — пита батько.

— А так, ось самі подивіться на його твір, якого у нас йому не загадували писати...

Що було далі, я не знаю. Але увечері моя мачуха аж плакала, допитуючи, хто та хто навчив мене так писати, а я тільки плечима здвигав.

— Йй-Богу ніхто...

І добре пам'ятаю, як мене здивувало те, що батько, взагалі дуже суворий до моїх вчинків у гімназії, цього разу не вилаяв мене, тільки махнув рукою та пішов коритарем до свого кабінету.

Два дні не заявлявся я до гімназії, а на третій день відчитував мене інспектор Бех і на моїх очах подер мого рукописа...

На тому й скінчилася ця подія.

З того часу став я добирати толку, що любити свою Україну та писати про неї — небезпечно.

Незабаром після цього віддав мене батько до пансіону при нашій гімназії, до так званої «общей квартиры».

«Арештанськими ротами» здавалося мені те життя.

Єдина тут була втіха — ввечері, «послѣ занятій» дозволялося нам співати у коритарі біля «отхожого» місця.

І співали учні нашої гімназії знаменито. Найкращі співаки були (я це зауважив) попівські діти.

І дивно: тут нам не заборонялося співати українських пісень. Репертуар був величезний. Я не знаю жадної тодішньої української пісні, яка не була б відома у нашій гімназії. Найкращими голосами були: Хведосій Брояківський (тенор) та його брат Аркадій (баритон) — сини благочинного з села Вовчинці, Бердичівського повіту. До них я поїхав гостювати на Різдвяні свята, і тут побачив і зрозумів, як і чим відрізняється правобережна Україна від лівобережної.

Родина Брояківських була демократична. Церква не багата, але

хор... щось на зразок найзнаменитішого хору Калішевського в Софійському соборі.

І в домі рояль, і кожної вільної хвилини теж співи. А на щедрий вечір почув я щедрівки київські, вони дуже відрізнялися від наших гирявських і мелодіями, і словами, вже чути було, що недалеко Галичина....

Незабутні басы були тут. У церкві диригував Хведосій Брояківський...

Стояли перед вітварем дванадцять братчиків, сивих дідів-селян, кожен з своєю величезною зеленою свічкою, що спиралася аж о підлогу.

В домі пан-отця Брояківського почув я вперше жартовливу народню пісню про кацапа :

Ходить літом і зимою
В сорочці рябенькій,
В матню її не ховає,
Бо штани вузенькі.
А як піде танцювати
Зовсім нема ладу:
Де б ногами вибивати,
Там він крутить задом...

І тільки геть пізніше, вже закордоном, аж у Парижі довідався я, що те, що видавалося нам народньою піснею, то були вельми поширені свого часу вірші одного з мало знаних поетів українських половини минулого віку — К. Думитрашка.

Тут, без усякої «пропаганди» скрізь почувалося, що Росія це держава, що Україна, хоч і належить до цієї імперії, але зовсім неподібна ані мовою, ані звичаями, ані людьми....

Цю пісню дуже добре співав Кость Мовчановський, те-ж приятель родини Брояківських, брат відомого українського діяча — Нікандра Мовчановського. Співав тихо, беззлобно, але з тонким гумором.

Борис Лазаревський.

(Далі буде)

З берегів Дністра.

II.

Підіймаюся на ганок помешкання адвоката Т. Утюма й дзвоню. Вже літня покоївка відчиняє двері, запрошує до хати і просить хвилину зачекати.

Дійсно, через кілька хвилин до невеликої кімнати входить адвокат Утюм. Знайомимось. Це ще молода людина, з смуглявим обличчям, з темним, трохи кучерявим волоссям та з живими карими очима.

— Мета моєї подорожі до Кишинева — кажу я — а тако-ж і моєї ранньої візити до вас — довідатися про загальну кількість утікачів з

України, а в першу чергу про кількість тих, які прибули до Румунії протягом зими 1931-го року та весни 1932-го року. Так само ми хотіли би знати, скільки серед цих утікачів українців, молдаван та інших національностей, де всі вони перебувають, та чи можна було би їх побачити, побалакати з ними?

— На жаль, точних відомостей я дати вам не можу. За останній рік пройшло через Молдавський Комітет допомоги біженцям приблизно коло двох тисяч душ. Більшість серед них молдаване. Але є й українці. Зважаючи на те, що утримання такої кількості людей вимагає значних засобів, комітет прикладав усі зусилля для того, щоби поладнати як можна швидче всі формальності, зв'язані з правом перебування нового біженця на терені Румунії, й улаштувати його в такий спосіб, щоби він уже не потребував дальшої опіки. Багато біженців, особливо молдаван, мають тут родичів, де-які мають навіть землю. Отже таких в найкоротший термін одправляють до тих місцевостей, де вони мають рідню або майно. В Кишиневі біженці, в більшості, довго не затримуються. Є тут два притулки, де живе незначна кількість біженців, але загалом їх, певно, не більше 150-200 душ. Відомості про кількість біженців вам дасть секретар Молдавського Комітету п. Борця. Бо комітет має спеціальні реєстри. Знаходяться вони в канцелярії комітету. Завів їх я, коли був секретарем Молдавського Комітету. Зараз я є юрист-консульт цього комітету.

— Поскільки ви є юрист-консульт Молдавського Комітету, то дозвольте торкнутися одного дуже болючого питання, а саме — висилки частини нових утікачів з України назад до рук агентів Г. П. У. Мені оповідали нові втікачі з України, що навіть цими днями перекинули 4-х утікачів назад на Україну. П'ятою була вагітна жінка, але в останню хвилину її пощастило втрятувати й залишити тут.

— Так — жваво відповідає адвокат Утюм. — На жаль, випадки передачі біженців назад в руки большевиків трапляються. Я персонально, а тако-ж і де-які члени Молдавського Комітету проти такої висилки. Ми робимо все, щоби кількість цих випадків зменшити до мінімуму. І навіть цю жінку, про яку ви говорите, залишили завдяки нашим заходам. Між іншим, вона вже має дитину. Вчора її хрестили. На цій урочистості я був до пізньої ночі. Мені жалко цих людей, вони стільки перестрадали. А до того-ж я й сам жив на Україні, і навіть отримав там середню освіту, скінчивши гімназію в Миколаїві. Висилають біженців назад по постанові спеціальної центральної комісії, при чому висилають елемент непевний, підозрілий, так-би мовити небезпечний.

— Якими-би мотивами офіційні чинники Румунії не керувалися при передачі біженців назад большевикам, вона не досягає тої мети, яку вони переслідують. Тепер, на п'ятнадцятому році існування большевицького режиму не знає лише той, хто не хоче знати, що передача біженця до рук большевиків по суті є вирок смерті. Лише вирок цей виконують не румуни, а професійні фахівці — большевицькі чекісти. Навіть найтяжчі злочини — зрада державі, в Румунії не караються смертю. Цієї кари Румунія не знає, вона заборонена конституцією держави. Таким чином, з правного боку висилка біженців, яка ідентифі-

кується з вироком смерти, є в суперечності з конституцією Румунії. В найліпшому випадкові такого нещасливого біженця чекає на Україні розстріл, а в гіршому — тортури і висилка на примусові праці до Соловок, або до інших таборів смерти. Не буду торкатися тако-ж таких непопулярних справ, як засади людяности. Не вони нормують сучасне життя. Приклади цьому ми знаходимо на кожному кроці. Смертний вирок над двома анархістами — Сакко і Ванцеті — викликав масові протести, демонстрації, майже світове обурення. Що-денних же розстрілів на теренах совітів, а особливо масового їх характеру на Україні, «чуйна світова совість» не бачить. Бо це може пошкодити комерційним зносинам та проблематичним можливостям заробити на них. До Амстердаму злітаються «янголи» світового спокою типу Романа Ролана та Анрі Барбюса, щоби протестувати там проти війни, яку ніби готують проти совітського союзу, і в той-же час мовчать проти правдивої війни, яку не тільки готують, але яку вже другий десяток років ведуть большевики не лише зі своїм власним населенням але й з цілим цивілізованим світом. Не кажу вже про те, що ніхто з них не протестував і не протестує проти збройного захоплення большевицькою армією території України, Грузії, Азербейджану та інших народів, які звільнилися були від московського ярма і почали вже були будувати своє національно-державне життя на підвалинах ладу, спокою і правдивого демократизму. Але про це я згадую лише побіжно. Вертаючися до біженецької справи, мушу сконстатувати, що оскільки висилається назад не всіх, а лише частину їх, то, очевидночки, тут справа не в засадах людяности. До тих біженців, які залишаються на терені Румунії, ці засади застосовуються, бо їм дається не лише, притулок, але й опікуються ними. Таким чином, застосовуючи до частини біженців висилку, автори її мусіли би керуватися вимогами інтересів Румунської держави. На мою думку, висилка будь-яких біженців — певних чи непевних — є прислугою для большевиків, вона скріплює їх і допомагає їм в їхній розкладовій, а в тому числі й антирумунській праці. Це своє твердження я зараз-же узасадню. Ви знаєте ліпше за нас, бо ви ближче до Дністра ніж ми, чим ризикує людина, яка вибирається крадькома, переважно темної ночі або в непогоду, щоби дістатися туди, де немає большевицької влади. Не добро штовхає українських та молдаванських селян на цей шлях. І коли навіть припустити, що на Україні є вдоволені большевицьким безладдям, то біженецькі маси складаються не з цього елементу. Вони складаються з тих селян, які більше не можуть жити під большевицьким режимом, які, можливо, в той чи інший спосіб, боролися з цим режимом. Ставлячи той чи інший опір большевикам, люде без сумніву, шукають для себе й тих шляхів, які би могли їх врятувати на випадок смертельної небезпеки. Одним з цих шляхів була і є втеча за Дністро. Отже Румунія в уявленні задністряньського населення є тією країною, де панує людське життя і де можна найти порятунк. І позбавляти втікачів відтіля цього останнього порятунку — це в них витворювати настрої пасивної безнадійности. А коли до цього додати, що большевики на своєму терені поширюють відомості про те, що біженців перекидають назад на

Група збігців з України у Кишиневі.

Посередині адвокат п. Утюм.

Україну не з волі румунських офіційних чинників, а на вимогу большевицької влади, зі страху перед нею, то викидка біженців сприяє творенню легенди про непереможність совітської влади, про її силу. Не думаю, щоби такі настрої за Дністром відповідали інтересам Румунії. Що-ж стосується до висилки елемента підозрілого, чи навіть посланих большевиками агентів, то вона є активною допомогою большевикам. Вона не лише позбавляє большевицьких агентів ризика, зв'язаного з розкладовою працею, але допомагає їм набувати певний досвід; і коли-б так само робили й інші країни, що межують з большевиками, то вони б своїх агентів, висланих з Румунії, посилали би, скажемо, до Польщі чи до Латвії, а висланих з цих країн посилали би до Румунії. Доцільніше було би підозрілий елемент ізолювати. Будучи ізолюваними, вони не шкідливі. В цьому випадкові большевицькі агенти не так охоче йшли би до Румунії, з другого боку, це би ослаблювало большевиків. Їм треба було би шукати нові кадри робітників, треба було би їх вишколювати й витратити на це засоби. В той час, коли тепер вишкіл певних кадрів большевицьких агентів переводиться при активній підтримці румунської адміністрації.

Ззаду хтось кашлянув.

Я озирнувся і побачив через відчинені двері, що в невеличкій печкальні біля дверей скупчилися ті біженці, що стояли перед тим на хіднику на вулиці, та яких, очевидячки, покоївка запросила до печкальні.

Звернувшись до п. адвоката Утюма, я запитав, чи могу я задати кілька питань біженцям.

— Дуже прошу — відповів він.

— Панове — звернувся я до біженців — чи, будучи на Україні, ви знали про те, що втікачів з України румунська влада передає назад большевикам? А коли знали, то чи доводилося вам бачити цих людей, балакати з ними та чи знаєте про дальшу долю цих людей?

— В липні місяці — оповідає один з біженців, — по селах їздило десять селян. Виступаючи на селянських сходах, вони оповідали про те, що зимою вони, вкупі з іншими, втікли до Румунії. Втікли через те, що їм було тяжко та що вони гадали, що в Румунії краще, ніж зараз на Україні за совітської влади. Тим часом вони гірко помилилися. В Румунії, оповідали вони, стократ гірше, як у нас на Україні. Перш за все, нас всіх, оповідали ці селяне, називали большевиками, нас били, нас морили голодом, нас ганяли на тяжкі роботи і за це нічого не платили. Зпочатку ми гадали, що так поведуться лише з нами, з біженцями, але коли нас ганяли на роботи, то ми побачили і переконалися, що не ліпше поведуться румуни й з населенням. Ми бачили, як озброєні жандарми ганялися по вулицях за мирним населенням, як вони їх били прикладами, кололи багнетами і розстрілювали з рушниць. Короче кажучи, оповідали про такі страхіння, що моторошно було слухати. Закінчувалися промови тим, що найбільшою помилкою, яку зробили ці селяне в своєму житті, була втеча до Румунії. Тим часом, вони цю помилку виправили і втікли назад; тепер вони щасливі, що врятували своє життя і вважають за свій обов'язок перестерегти своїх братів од того лиха, яке їх чекає за Дністром, коли б і вони хотіли тікати від совітів.

Після селян виступали промовці комуністи, які підкреслювали, що совітській республіці тяжко через те, що капіталісти цілого світа змовилися проти робітничо-селянської влади, що вони давно пішли б війною на совіти, як би не боялися нашої червоної армії та коли б не боялися вибуху народнього гніву у себе в середині. Нам тяжко, але-ж ви чули, що тут вам зараз оповідали ті люде, які побували в Румунії. Тепер ви знаєте, що там значно гірше, як у нас. Отже мусите знати тепер і те, що вам належить робити. Мусите гнати від себе всіх тих, хто підбурює вас проти совітської влади, мусите виконувати її розпорядження і підтримувати її. А коли капіталістичні держави, які вже догнивають, з роспуки кинуться на нас, то мусите боронити не нас, а себе. Бо коли нас переможуть, то вас чекає те, про що вам тут оповідали ваші товарищі, які втікли з Румунії. І коли-ж ми всі, як один, допоможемо червоній армії, то всі ті товари, за які капіталісти примушують нас платити їм величезні гроші, будуть наші. Все це буде народнє. Ви будете мати вистачаючу кількість тракторів, ви будете мати потрібний вам реманент, будете нагородвані, одягнені, обуті і не потріб-

но вам буде так тяжко і так багато працювати, як працюєте ви зараз.

— І не зважаючи на все те, що ви зараз переказали, ви все-ж таки втікли з України?

— Так, утік. Бо серед цих десяти душ, була тако-ж одна напів-божевільна жінка та холопець років 12-ти. Отже вони проговорилися, що вони не втікли з Румунії, а що їх проти їхньої волі передали назад більшовикам. Розказали тако-ж про те, що в Румунії їм давали добрий хліб з чистого борошна та гарячі страви з м'ясом.

— Чуєте—кажу я—в який спосіб використовуються більшовиками ті нещасливці, яких, як «небезпечний» елемент, Румунія передає більшевицькій владі? Доля їх для мене не підлягає жадному сумніву. Попавши до більшевицьких лап, ці жертви виконують все, що ті їм наказують. Говорять про ті страхиття, який немає та яких вони не бачили. Цим вони думають врятувати себе від загибелі. Тим часом їх неминуче розстріляють вже хоч би через те, що більшовики боятимуться, щоб згодом вони не розказали дійсної правди. Отже, маєте доказ тому, що висилати людей до більшовиків означає засуджувати їх на моральні і фізичні муки, а далі неминучий розстріл. Але тут є ще один надзвичайно симптоматичний момент. Ви чудово знаєте, що Румунія, та й цілий світ, не тільки не шукає нових катаклізмів. Навпаки. прямують до того, щоби їх запобігти. Ще ліпше знають це більшовики. Тим часом у себе вдома, і тут закордоном, вони кричать про те, що на них готується напад. Як ви гадаєте — чому це роблять більшовики? Та тільки тому, щоби, коли ініціаторами збройного конфлікту будуть вони самі, то щоби громадська опінія зустрінула цей факт уже зі заделегідь виробленим переконанням, що жертвою є «миролюбиві» більшовики. Ми-ж, хоч би й з досвіду останньої великої війни, дуже добре знаємо, як тяжко в будь-якій сварці усталити, хто був її ініціатором, або хто в ній винний. Я вже не кажу про те, що Москва — устами третього інтернаціоналу — війну всім країнам давно оголосила і фактично її без перерви провадить. Вона має відмінні форми від попередніх воєн, але горячкове зброєння, військовий вишкіл молоді, робітництва, особлива турбота про «осовіахім» — все це ознаки того, що совітська влада готується до другої стадії війни, коли буде пущено в рух і червону армію, і повітряну флоту, і спеціальні відділи інструкторів громадянської війни. Не хотіти війни ще не означає її не мати. Не хотячи війни, Румунія тим часом все-ж таки не перестає турбуватися про боездатність своєї армії. Але сила армії полягає не лише в озброєнні її, не лише в її кількості, але й в духові самої армії та в духові того населення, яке творить запілля всякої армії. Більшевицьке запілля зараз виразно вороже до більшовиків. Найліпшим доказом може бути біженецька повінь, яка, не зважаючи на смертельну небезпеку, переборює всі перешкоди і тягнеться за Дністро до Румунії. Більшовики передачу їм назад біженців обертають собі на користь і намагаються не тільки залякати населення перед дальшою втечою, але й витворити в нього такі настрої, щоби на випадок збройного конфлікту з Румунією, населення, яке ненавидить більшовиків, фактично б їх захищало, боячися, щоби замість них не прийшло із-за Дні-

стра ще більше страхіття. Отже, як бачите, висилка біженців обертається проти Румунії, проти інтересів її захисту. Не кажу вже про те, що кожний, хто втік од большевиків, не може бути використаний в лавах червоної армії. Але, коли би навіть відкинута можливість військової небезпеки, то чи не є нові біженці, які складаються лише з незаможних селян, найліпшим антибольшевицьким щепленням, чи не утруднило би це большевицької праці в середині країни?

— Наведені вами аргументи—зауважує адвокат Т.Утjom—цілком влучні, але про припинення висилки біженців треба інтервенювати в центрі, в Букарешті. Я вже вам сказав, що я тако-ж вважаю її засобом недоцільним. І все, що можна тут зробити в справі захисту інтересів біженців, нами робиться. Між иншим, нами навіть був вироблений проєкт використання біженців для боротьби з роскладовою комуністичною працею взагалі, і на терені Бесарабії з окрема. І біженці для цього дійсно надаються. Я сам в цьому переконався. Наведу вам один приклад. Зимою, коли біженці прибували масами, та коли особливо інтенсивно велася пропаганда про допомогу їм, до комітету зверталися з пропозиціями взяти до себе ту чи иншу кількість нових збігців. З пропозицією дати йому дві біженецьких родини звернувся до нас тако-ж один з поміщиків у Сорокському повіті. Я вибрав дві родини, батьки яких були вже літніми людьми. Старших людей тяжче влаштувати на працю. Через те комітет і турбувався про те, щоби в першу чергу влаштувати їх. До того-ж вони були з неповнолітніми дітьми. Якось я йшов вулицями Кишинева, зупиняє мене й вітається зі мною незнайома мені людина. Зауваживши, очевидячки, на моєму обличчю певну ніяковість чи навіть здивовання, ця людина мене питає:

— Що, ви не пізнаєте мене?

— Ні — відповідаю.

— Пригадуєте, каже, місяців з п'ять тому, я приїздив до вашого комітету і просив, щоби ви дали мені дві родини збігців з України?

— Пригадую. А що? Може ви невдоволені ними?

— Навпаки. Щиро вам дякую!

— Що, добрі робітники?

— Я б цього не сказав. Вони вже досить старенькі. Та до того-ж і виснажені, а один й прихворює. Але справа не в їхній роботі. Як тільки вони з'явилися на моєму подвір'ї, то їх зараз же обступили дворові люде. Далі почали приходити й сторонні, і не тільки сусіди, але й з ближчих околиць. Не раз я непомітно спостерігав, як вони, мов два апостоли, сиділи по середині чималого гурту людей і щось їм оповідали. Не знаю, що саме, але я почав спостерігати тако-ж якусь зміну у відношенні людей до мене. Раніше настрої моєї околиці були виразно большевицькі, я відчував до себе якусь ворожість і, скажу по совісті, смерком я боявся з'являтися по-за околицями свого подвір'я. Не раз доводилося в сусідніх селах чути й лайку по моїй адресі. Зараз околиця ніби переродилася. Газетам люде не вірять, інтелігенція їй тако-ж чужа. Але коли вони слухають свого-ж таки дядька, це, очевидно, їх переконує. Отже, ще раз сердечно дякую!

— Ми в Букарешті — кажу я — інтервенювали в справі висилки

біженців. З початку нам на це заявляли, що коли не будуть висилати, до Румунії втіє ціла Україна. Другим аргументом була відсутність засобів на досить коштовне утримання численних збігців, і, нарешті, говорили, що висилають незначну кількість, і то лише елемент підозрілий. Правда, ми діставали повідомлення з різних місць про те, що до категорії підозрілих попадали всі не молдоване, отже, в першу чергу українці. Далі в сенаті інтервіював в цій справі д-р Денис Маєр-Михальський. У відповідь на це товариш міністра внутрішніх справ Калінеску заявив, що він займеться цією справою і дасть розпорядження, щоби більше нікого не висилали. І дійсно, через кілька днів після цього, коли я прийшов з проханням від Українського Комітету про відміну висилки двох біженців, які перебували в Атаках, то директор генеральної сігуранци Крістеску, прочитавши прохання, заявив: «Прикордонній владі дано вже розпорядження, щоби нікого не висилали». Тим часом висилки весь час продовжуються.

Тут всі присутні в кімнаті біженці почали наперебій говорити про те, що всі вони живуть зараз під загрозою висилки, що це їх страшенно непокоїть, та щоби поклопотати за них.

— Український Комітет, — зауважую я, — мене й післав з метою, щоби довідатися про стан нових біженців, а тако-ж і про те, чи є серед них українці, бо в Букарешті нас запевняли, що біженців українців немає, що тікають сюди в останній час самі молдоване. Далі комітет має на меті з'ясувати, як організовано захист і допомогу біженцям та в який спосіб спільно з молдавським комітетом, можна було б налагодити допомогу як тим, які вже тут є, так і тим, що приходять зараз і приходитимуть далі? Записавши прізвища присутніх тут біженців, а тако-ж і тих, кого назвали вони, знаючи, що правне становище дальшого перебування їх в Румунії не є усталеним, я пообіцяв їм, що першою справою, яку зробить наш комітет після мого повороту до Букарешту, буде інтервенція перед відповідними румунськими чинниками, щоби всім їм було дозволено перебувати на терені Румунії на тих-же підставах, на яких перебуває стара політична еміграція. Отже, щоби нікого з них не викинули назад на Україну.

— Чим ми зможемо вам подякувати за це?

— Нічим. Це наш обов'язок. Коли влаштуєтеся й станете на власні ноги, то-пак коли почнете заробляти, то ваша подяка полягатиме в тому, щоби ви підтримували працю Українського Комітету в його допомогівій акції тим, хто буде в такому становищі, як ви зараз.

— З охотою!

Обідня пора вже минула, — дякую п. адвокатові Утюмові за те, що він так сердечно ставиться до біженців українців й умовляюся з біженцями про нове побачення з ними, щоби порозмовляти про життя на Україні і далі починаю з ними прощатися.

Подаю руку першому з них. Він з якоюсь блискавичною поспішністю нахилиється і, тримаючи мою руку в своїх обох руках, цілує її.

Це була така несподіванка і трапилося це з такою швидкістю, що я не встиг навіть відвести своєї руки.

— Не робіть цього, друже, — сказав я м'яко цьому біженцеві....

Коли він підвів свою голову, то я побачив, що у нього в очах блищали сльози.

Хутко попрощавшись з рештою біженців, я вийшов з хати і простував у напрямкові до трамваю.

У нас, на Великій Україні, селянство не тільки нікому не цілувало руки (в тому числі й жінкам), але навіть не існувало таксго привітання, як це є на західніх наших землях: «цілую руку». Наше селянство вітаючися казало: «добрий день» або «доброго здоров'я».

Через те цей несподіваний поцілунок схвилював мене. Якийсь терпкий біль здавлював груди і лоскотав горло.

Про трагедію українського народу під большевиками він сказав мені більше, ніж все те, що я читав і що я чув з уст живих свідків.

Обличча моє горіло, а в голові роїлися тисячі думок. В більшості з них було обурення, була ненависть і призирство, але не по адресі большевиків (вони не варті навіть призирства), але по адресі тих «європейців», які запопадливо братаються з большевиками, які з ними торгують, підтримують їх, і, таким чином, допомагають їм панувати над мільйонами населення і безкарно катувати український нарід. І пригадався мені крилатий вираз Максима Горького, який, з властивою большевикам розперезаністю, написав був: «Плюю в обличчя всій Європі». Де-хто, а в тому числі й я, в свій час обурювався цим. Але зараз, коли в моїй голові виринали образи взаємовідношень між «культурною» Європою і варварською совдепією, я приходив до висновку, що не тільки сказати це, але й плюнути у Максима Горького було дуже багато підстав. Коли Європа й далі буде з такою готовністю приймати большевицькі плювки, як це вона робила до цього часу, то вона дійсно перетвориться в большевицьку плювальницю й на іншу назву не заслуговуватиме.

Дмитро Геродот.

Кооперація в народній школі самостійної України.

(Продовження) *)

Практичні можливості конкретного виявленням організованої волі сільського господаря намічаються у двох напрямках:

а) Організація власних індустріально-виробничих підприємств (купівля українським «Централом» с.-господарських заводів И. Гена) з персональною участю с.-г. продуцентів у виробничих процесах своїх підприємств, як логічним закінченням організаційного процесу в цьому напрямкові,

б) організація закупочних операцій с.-господарського продуцента, як споживача в ширшому розумінні цього слова.

Організаційною формою для цього має бути форма кооперативного підприємства.

Але оскільки перша з зазначених можливостей є справою більше чи

*) Див. «Тризуб» ч. 34(342)—4 вересня с. р.

менше віддаленого майбутнього і вимагає відповідної реконструкції сучасних індустріально-виробничих процесів, то друга з них є реально-конкретним фактом, з яким доводиться рахуватися, як з поважним економічним чинником.

Здійснення ж цих можливостей в повному обсягові в одній класі с.-г. продуцента таїть в собі далеко і глибоко сягаючі зміни сучасного соціально-економічного устрою.

Господарська депресія, сучасні кризи мають перетворитися в об'єкти в н у необхідність обнизити свій життєвий рівень, що викликатиметься такими явищами, як неурожай або стихійне знищення виробів індустріальної продукції, які (як стихійні явища) не можуть бути передбачені і найобережнішими організаторами господарчого життя. Прототипом цього в сучасному може бути дрібне сільсько-господарське підприємство, що за сучасної господарської кризи виявило особливу стійкість і відпорність. В той час, коли могутні й капіталово сильні концерни банкрутують — сотні тисяч дрібних хліборобських підприємств існують, не знищуючи підстав своєї екзистенції. Явище досить цікаве, але тільки в останній час звертає на себе увагу наукових дослідників, які на вислідах своїх дослідів хотять оперти: а) господарську політику та б) техніку й економіку дрібного сільсько-господарства *).

Так уявляються нам перспективні абрисі суспільно-економічного ладу, побудованого на об'єднанні функцій споживача та індустріального продуцента в кооперативні організовані підприємствах. Господарське продукування цими підприємствами спочиватиме в руках сільського господаря, як споживача і продуцента одночасно. За таких умов найтіснішого контакту між продуцентом і споживачем трудно уявити собі явище неприродної надпродукції товарів, що є основною причиною сучасних господарських криз.

Але по-за цим кооперація має в своєму активі цілком реальні досягнення в сфері раціональної організації господарчої діяльності, що їх не може заперечити об'єктивний спостерігач соціально-економічного життя доби.

1) Кооперація обумовлює свідому (в економічному і технічному розумінні цього слова) господарчу чинність кооперативного господаря.

2) Вона робить його чутливішим до потреб ринку і тим облегчує йому можливість пристосовання до його вимог. Для ілюстрації досить вказати на колосальний темп розвитку «Маслосоюзу» в Галичині та його майже монопольні позиції на ринкові молочних продуктів. Таким успіхом не може похвалитися українське купецтво тої-ж Галичини, що організовано веде свої операції з інтенсивною пропагандою гасла «свій до свого».

3) Таке пристосовання облегчує кооперованому господареві можливість переносити і-тягарі господарської кризи. Цікаву ілюстрацію до цього можна навести використовуючи відповідні дані з цитованої нами праці проф. К. Мацієвича (стор. 26). «Підводячи загальні підсумки січеної конференції (в 1930 р.) — пише проф. К. Мацієвич — та переведеної для неї анкети в справі хліборобської кризи, можемо звести їх до таких сумаричних даних:

1) Криза не відчувається (Данія)... 1.

2) Криза відчувається, але, порівнюючи до наслідків її для країни, впливи її поборюються легко (Голандія, Норвегія, Фінляндія, Швеція)... 4.

3) Криза відчувається гостро і наслідки її для місцевого господарства вимагають енергійного втручання держави (Велика Британія, Італія, Чехословаччина, Швейцарія, Франція)... 5.

4) Криза відчувається остільки гостро, що для боротьби з нею заслаби заходи поодиноких держав, а потрібна координована праця і на міжнародньому терені (всі останні)... 12».

*) Дивись програм праці Швєглового інституту в ЧСР для вивчення соціологічних підстав господарської політики дрібного сільсько-господарського підприємства. «Venkov» ч. 34 од 9.ІІ. 1932 року.

Коли розглядатимемо зазначені країни з погляду поширеності в них кооперативних організацій в галузі сільського господарства, то побачимо, що відпорність даної країни тягарям с.-господарської кризи прямо пропорційна поширеності в ній кооперованого сільського господарства. Де-які відхилили, що правда, зазначають собою Чехословаччина та Швейцарія. Але це треба пояснити специфічними умовами загально-господарського розвитку цих країн, що поруч з сільсько-господарською продукцією характеризуються тако-ж і великим розвитком індустріальної промисловости, на що ми вже вказували (відносно ЧСР) вище.

Кооперативна організація здешевлює організаційні видатки при збуті продуктів сільського господарства та при накупі предметів, необхідних для задоволення потреб того-ж господарства, а тим збільшує оплату праці сільського господаря без підвищення ціни самого продукту.

Крім цих моментів чисто господарського порядку необхідно відмітити ще й явища порядку психологічного. Так, подорожуючи по ЧСР в 1930 р., себ-то в час, коли упадок цін на хліборобські продукти досяг просто таки катастрофічного характеру, і розмовляючи з кооперативно організованими сільськими господарями-чехами, авторові приходилося констатувати особливо спокійне та розважне відношення їх до нещастя, що виразно закреслилося. Глибока самовпевненість і віра в неминуче поборення кризи виразно базувалася на факті існування широко розвиненої сітки кооперативних підприємств, що в цю тяжку хвилину неухильно стояли на сторожі інтересів кооперованого сільського господаря. Не тільки ядних ознак папіки чи розпачу не можна було зауважити в бесідах моїх співрозмовників, а скорше навпаки: кожний з них був пересякнутий здоровим оптимізмом і вірою в неминуче поборення жахів кризи рішучими господарськими заходами кожного з них.

Зовсім інше враження справляють господарі Підкарпатської Русі. Правда, господарська криза відчувається тут без порівняння інтенсивніше. Вона ускладнюється тут ще й кризою на ринковій праці в зв'язку з неможливістю для підкарпатського сільського господаря мати звичний для нього заробіток на лісних роботах (зрушення торговельної умови з Мад'ярщиною). А все-ж таки і тут не виключена можливість бодай часткового поборення кризи кооперативною організацією збуту продуктів сільського господарства. Одначе надаремо шукати на Підкарпатті за виявленням ініціативи населення саме в цьому напрямкові. Замість цього населення прихляється до демагогічної агітації екстремних політичних чинників і увляє собою картину розбурханих пристрастей, що мають за основу яскраво виявлену зневіру та розчарування.

Така різниця в господарському положенні та психологічних настроях пояснюється не тільки ступенем поширення кооперативної організації в різних частинах республіки, але й кооперативною вихованістю населення.

Коли тепер ми спробуємо уявити собі господарський стан і психологічні настрої українського населення після занепаду большевиків, то безперечно скорше треба уявляти їх по аналогії з господарським станом і психологічним настроєм підкарпатського господаря, а не по аналогії з сільським господарем історичних земель ЧСР.

Аграрно перенаселена Україна, ізольована зараз од Західно-Європейських ринків, з явно визначеною тенденцією комуністичної с.-госп. політики задержати на Україні передвійскову культуру зернового господарства поруч з змаганням затримати індустріально-промислової розвиток України, обумовлюють тяжке народогосподарче положення України, як самостійної держави.

Нема підстав сподіватися на виявлення з боку українського населення національної солідарности, що хоч почасти нагадувала б солідарність англійців. Нема підстав сподіватися, щоби й совітська кооперація належно виховала коопероване нею населення. Скорше навпаки — треба сподіватися, що укр. населення з озлобленою ворожістю ставитиметься до самої

ідеї кооперативного гуртування, оскільки в совітській «кооперації» воно звикло бачити один із способів його економічного поневолення.

При таких умовах проблема кооперативного виховання населення самостійної України набуває величезного значіння. Полягає вона в тому, щоби найширшим масам населення найглибше защепити правдиве розуміння кооперації та її соціально-економічних функцій. Таке виховання має бути глибоко продумане та систематично і планомірно переведене в життя. Починатися воно має зі шкільної лавки і то не середньої, а народньої школи, оскільки вона ще довгий час буде останнім ступенем освіченості для мільйонів мас працюючого, особливо сільсько-господарського населення.

Які-ж галузі кооперації і в якому обсягові мали б бути предметом навчання, а також і підставою кооперативного виховання шкільної молоді?

Найчастіше можна зустрінутися у школі з кооперацією в галузі грошового господарства і то в тій її частині, що дбає про накопичення грошових засобів. Маємо шкільні щадничі кооперативи, що ставлять своєю метою виховати у молоді генерації охоту до ощадности та розуміння так важливого економічного її значіння для нормального господарського та й політичного розвитку країни. Є різні способи застосування цієї форми кооперації в народніх школах. Ми не будемо спинятися тут над докладною їх оцінкою. Відзначимо лише певну односторонність кооперативного виховання молоді при цій галузі кооперації взагалі.

Ощадність та посідання готового гроша само по собі мало надається до зрозуміння тих функцій та процесів народогосподарчого життя, які виконує та обумовлює у ньому фінансовий капітал. Зокрема щаднича акція сама по собі ні в якій мірі не може вкрити перед школярем народогосподарчих явищ, що мають місце в процесі організації розподілу матеріяльних дїбр. А в цьому процесі, як то ми зазначили вище, треба шукати відповіді на запитання про причини не природньої надпродукції, що так яскраво визначає собою господарську кризу. Скорше навпаки — ощадна акція з накопиченням більших чи менших сум готового гроша, здібна виховати її учасників (в нашому випадкові школярів народніх шкіл) в напрямкові переоцінки своїх сил і здібностей, що випливає з недостатнього розуміння складних процесів народогосподарської чинности. Свідомий своєї «фінансової сили» школяр часто зовсім нераціонально витрачає свої заощадження, як то часто доводилось авторові спостерігати підчас праці в школі. Другим негативним наслідком щадничої акції в нар. школах може бути виховання школяра на пасивного скупаря, що вважає для себе ідеалом самий процес накопичення.

Як один, так і другий тип ощадника з ширшого суспільного погляду не можна вважати позитивним, а з народогосподарчого погляду — бажаним. Ми знаємо, що сучасні умови боротьби за існування не тільки індивідумів, але й цілих держав вимагають раціонального господарювання грошом, а не марнотратства його або плюшкинського консервування.

Для виховання школяра в напрямку ширшого і глибшого розуміння народогосподарчих процесів в галузі обміну більше надається кооперативна організація в галузі споживання. Конкретною формою кооперативної організації цього типу має бути шкільний кооперативний sklep, що мав би своїм завданням організувати постачання школярам всього необхідного їм шкільного приладдя та підручників у час навчання в школі.

Виховавчі можливості цього типу шкільного кооператива дуже великі:

1) Школярі примушені організувати кооператив, як конкретне господарське підприємство, що має обслуговувати їх власні потреби.

2) Для забезпечення цього підприємства вони повинні внести певні внески і таким чином зрозуміти значіння і функцію основного капіталу.

3) Школярі в процесі задоволення своїх потреб оперують з матеріялом реального торговельного життя (рахунки, фактури, калькуляція, господарський розрахунок, рахівництво і т. д.).

4) Реальні операції приводять їх до правдивого і правильного розу-

міння народогосподарських процесів, що відбуваються в галузі розподілу матеріальних дїбр (утворення зиску, рїзниця між зиском та збереженням, відсотком на капітал та премією на забор, роля посередника і т. д.).

5) Кооперативно організована торговельна діяльність в школі не виключає і виховання стремління до ощадності. Навпаки, вона поширює це виховання, зв'язуючи його з правильним розумінням функцій фінансового капіталу.

6) Кооперативно-організована шкільна торгівля постачає невичерпаний матеріал і для безпосереднього шкільного навчання чи то в галузі рахунків (числення), чи то в галузі т. зв. горожанської науки, чи науки про рідний край (беру термінологію, що уживається в практиці ч.-сл. народнього шкільництва).

7) Шкільно-кооперативна торговельна організація надається до утворення її в ширшому масштабі краю чи цілої держави у формі учительської кооперативної організації, що могла би перебрати на себе у всій повноті забезпечення школярів та учительського персоналу необхідними шкільними підручниками та приладдям.

Доцільна організація вимагала би певної концентричності і завдань, і функцій такого кооперативного т-ва і таким чином школяр, переходячи з народньої школи до вищої, міг би разом з тим бути безпереривно членом шкільного кооператива та практично і безпосереднє ознайомлюватися з його діяльністю та з народогосподарчим значінням його в галузі розподілу матеріальних дїбр.

Цим визначається і обсяг економічного знання та пізнання народогосподарчих процесів, які з найменшим намаганням молодь засвоювала б в процесі здобуття елементарної чи вищої освіти.

Складнішою є справа організації кооперативної вихови молоді генерачії в галузі індустриальної продукції. Але цього завдання можна і не ставити в програм шкільно-кооперативного виховання з причин невизначености кооперативної природи індустриально-кооперативних підприємств. Часами вони є кооперативами лише по формі, а по суті виконують функцію колективного капіталістичного підприємства, що працює для задоволення чужих потреб.

За те з цілою рішучістю треба поставити в програм шкільної кооперативної освіти та виховання організацію шкільних кооперативних товариств в галузі сільського господарства. Це особливо необхідно для країн з виразно аграрним характером їхнього народнього господарства.

Значіння кооперативної форми організації в цій галузі господарської діяльності з переконуючою доведєністю ілюструють нам приклад таких країн, як Данія, Фінляндія, Голандія, Чехія, Швейцарія і т. д.

Як елемент шкільного навчання вона повинна бути обов'язково запроваджена в народніх школах самостійної України. Для нормальної організації кожна народня школа на Україні має бути забезпечена відповідним (мінімальним) земельним участком, що на ньому, під проводом учителя, чи районного фахівця-кооператора, повинно б провадитися кооперативне господарство школярів.

Освітнє та виховавчє значіння цього роду кооперативів мало б полягати в ознайомленні школярів з:

- 1) раціональними способами обробітку землі,
- 2) принципами с.-господарського обрахунку (рахівництва),
- 3) методами с.-госп. калькуляції,
- 4) вимогами місцевого ринку,
- 5) народогосподарчим значінням с.-господарської продукції.

Організаційно (з погляду програму шкільного навчання) с.-г. кооператив мав би бути віднесений до старших річників елементарної школи. В господарському розумінні шкільний кооператив цього типу мав би бути організований як підприємство самих учнів. Прибутки з нього мали б іти на задоволення шкільних потреб самих учнів, а не школи, а тим паче шкільного вчителя.

Доцільніша організаційна форма та її відповідне умотивування мало б бути темою спеціального доповіді. Тут ми тільки обмежимося вказівкою на кінечну необхідність знайтишого господарського зв'язку кооператора-школяра з шкільною кооперативною організацією.

Намічений програм кооперативної освіти та виховання забезпечує школярів придбання у вистаєчачому обсягові економічного знання та пізнання процесів народогосподарчого життя, з якими він, вступаючи до самостійної господарчої чинності у власному господарстві, зміг би бути не тільки свідомим господарем, але й надійним чинником спокою та порядку в державі. На такого господаря не могли б мати безоглядного впливу різні теорії та заклики будувати свій добробут на погоні за «зиском» в спекулятивно-комерційному розумінні цього слова. Кооперативно вихований господарь знав би, що сучасний «зис» капіталістів є по своїй суті частиною його господарчого бюджету, що має стати його обов'язковою частиною та що досягти цього можна і без революційних заворушень. Свідомість цього безперечно внесе більше розважливості та спокою в поглядження різних ненормальностей економічного життя, що ще довго будуть його неминучими співмандрівниками.

Практична можливість здійснення наміченого плану кооперативно-виховання в зв'язку з практичною діяльністю в шкільних кооперативах різного типу в самостійній Українській Державі має бути забезпечена відповідними планами навчання, опертими на позитивному загально-державному законодавстві. В законодавчій практиці Української Держави не повинні мати місця такі закони чи розпорядження, які, наприклад, існують в ЧСР. Див. «Урядовий Вісник» шкільного реферату крайового уряду Підкарпатської Русі. Річн. XI. ч. 4. В Ужгороді дня 1 Марта 1931. «Розпорядження міністерства шкільництва і народної просвіти. Розпорядження з дня 15 Серпня 1927, чис. 67.597-5-3, о неоправненої торгівлі шкільних слуг і учительських осіб з шкільними книгами і іншими потребами». Сама редакція закону допускає, правда, в якості крайнього випадку організувати постачання школярам шкільних підручників чи приладдя. Але загально беручи, під це розпорядження підпадає і можливість організації шкільних кооперативних товариств.

Для історичних земель ЧСР таке розпорядження можна було б пояснити змаганням охоронити національну торгівлю, що в загальному процесі національного відродження ЧСР відіграла не останню роль. Але вже в пристосованні до Підкарпатської Русі така заборона не має підстав. Скоріше навпаки — змагання до органічного втілення П. Р. в державно-політичну систему республіки вимагало б, на нашу думку, особливо сприятливого відношення урядових чинників до створення найсприятливіших умов для нормального запровадження кооперативного навчання і зв'язаної з ним кооперативної вихови в народні школи Підкарпатської Русі. Тим паче, що власна практика ЧСР дає найкращу ілюстрацію тої позитивної ролі, яку відіграє в народогосподарчому житті кооперація.

Тим з більшою увагою повинні поставитися до належного правного забезпечення в народній школі навчання кооперації керуючі чинники самостійної України.

Маємо до дла з нацією суто хліборобською, позбавленню національної торговельної та промислової класи, позбавленої на протязі довгого часу можливості нормально налагоджувати своє народне господарство, насильно ізольованої останніми часами від світових ринків. А тому самостійна Україна може наздогнати змарнований час й зайняти відповідне місце в світовому господарстві лише тоді, коли економічне знання та розуміння народогосподарчих процесів буде найглибше прищеплене найширшим колам її сільсько-господарського населення.

А досягнути цього можна лише запровадженням кооперативної освіти та виховання до програму навчання в народних школах.

М. Литвицький.

3 міжнародного життя.

— В Германії.

В день, коли з'являється друком ці рядки, в Германії відбуватимуться загальні вибори до імперського парламенту, — другі в поточному році, треті за останніх чотирнадцять місяців.

Раніше — нормою було, що ті вибори були видатною подією не лише внутрішнього, — для Германії, але й зовнішнього порядку, — для міжнародного форуму. В залежності від їх наслідків означалися ті чи інші лінії імперської закордонної політики не тільки самої Німеччини, але почасти й інших великих та малих держав. І тому за їх перебігом слідувала ціла світова опінія. Народні настрої в самій Германії були піднесені, промови партійних лідерів, — часто-густо сенсаційні, країна нагадувала колосальний вулик, в якому непереривно рухаються й гомонять стурбовані бджоли.

Нічого такого не помітно було на поточних виборах. Агітація, що правда, йшла, як і завжди. Була вона, як і раніше, галасливою, — один Адольф Гітлер виголосив стільки промов, що вистачило б їх на десяток ораторів; представники інших 23 партій од нього не відступали. Але все то мало характер виконання якогось неминучого, хоч може й непотрібного вже обов'язку, а не бурхливих виступів словом, за яким має йти вслід то чи інше діло.

Того діла майбутнього зовсім не почувалося на даних виборах.

Не почувалося, бо його таки справді не було. Усі попередні вибори до рейхстагу могли мати своїм наслідком перехід влади з одних рук до других, перегруповання політичних сил у країні, зміну урядового напрямку і таке інше. Цього ж разу наперед усім було відомо, що парламентські вибори ніяких змін за собою не потягнуть. Інакше сказати, — зміни вже настали, йтимуть і далі, але залежали й залежатимуть не від парламенту чи від розподілу в ньому політичних сил, а від чогось іншого, що має з тим парламентом дуже мало чого спільного. Тим то й пояснюється отой внутрішньо-м'явий перебіг цілої виборної кампанії й ота начеб-то загальна неувага до самих виборів та до їх наслідків.

Сталося це тому, що Германія зараз переживає велику політичну кризу, — кризу не того чи іншого державного уряду, а цілого державного режиму, цілої системи державного урядування; поточні-ж парламентські вибори припали на час, коли та криза мабуть таки досягла найвищої точки своєї. Про причини її вияви цієї кризи не раз розважалося на цьому місці. Коротко резюмуючи, справа така. Веймарською (післявоєнною) конституцією державна система Германії збудована була на основах детально розробленого і витонченого республікансько-демократичного парламентаризму. На протязі майже десяти літ система ця діяла неначеб-то зовсім без перебоїв, але за останніх кілька літ поруч із назовень всемогутнім, — згідно з законом, — авторитетом парламенту встав і дійшов непереможної сили другий, те-ж ніби законний, авторитет германського президента в особі маршала Гінденбурга. Боротьба цих двох авторитетів формально ще незакінчена, але фактично в руках президента опинилася вся матеріальна влада в державі (військо, поліція, адміністрація, громадська опінія), а парламент став, властиво, чистою фікцією.

Так, наприклад, парламенту, згідно з конституцією, приналежить право вибрати нову владу і по потребі скидати її, а президент ці рішення має лише формально стверджувати. В дійсності-ж уже біля трьох років маршал Гінденбург сам, своєю волею, скидав владу й призначає нову, — таку, яка йому персонально більше до вподоби, — а парламенту не дозволяє навіть протестувати проти цього. Далі, парламенту — і єдино йому — належить право установлювати нові закони й касувати старі. А в тім на сьогодні закони (у вигляді декретів) видає сам президент; більше за те, — дізнавшись, — як це сталося з минулим рейхстагом, — що парла-

ментська більшість може висловитися проти його декретів, він розпускає його, не давши йому навіть можливості так або інакше виявити свою думку.

Таких фактів можна б було навести багато, і всі вони свідчать за те, що в Германії зараз місце парламентарної системи урядування заступила нова для Європи система, яку треба було б назвати президіяльною, бо саме президент являється в ній неначеб-то єдиним джерелом права і влади. Формальною основою для того міг би бути той факт, що германський президент обраний всенароднім голосуванням, фактично-ж ця система могла бути зреалізована лише тому, що носій її, маршал Гінденбург, користується віддавна довір'ям і симпатіями серед найширших мас німецького народу. Навіть серед тих людей, що завжди були й є його політичними противниками.

Встає питання: на що тоді взагалі було призначати ще одні парламентські вибори, коли всі справи можуть бути вирішені волею президента? Це питання, як здається, підіймалося в надрах сучасної германської влади з фон-Папеном на чолі. Принаймні, пресою переходили чутки, що новий рейхстаг влада хотіла була скликати на основі нового закону, декретованого президентом, але зустріла спротив маршала Гінденбурга. Не можна собі уявити іншої причини того спротиву, як знов же ота властива всім німцям законопослушна риса, про яку вказано було свого часу на цьому місці з приводу державного перевороту зправа, що відбувся 30 минулого липня. Тоді революційна партія соціал-демократів не ворухнула пальцем, хоч і скидав фон-Папен (а властиво Гінденбург) насильно цілком законний (соціалістичний) уряд, бо таке «ворушення» було б виявом незаконопослушним. На тепер — те саме сталося з маршалом Гінденбургом, типовим, так мовити, контр-революціонером: він не займає непотрібного йому й нікчемного проти нього парламенту, бо то було б незаконопослушним актом.

І не тільки не займає, а начеб-то хоче зробити отой майбутній парламент законопослушним і використати його для своїх цілей.

В європейській пресі з'явилися уже й лінії того спланованого використання. В ньому не буде конструктивної більшості, яка могла б скласти ту чи іншу коаліцію, протиставивши якусь одностайну програму державній програмі сучасного уряду. Натомість, в ньому буде безперечна деструктивна більшість (гітлерівці, націоналісти, комуністи), що стоїть цілком наявно не тільки проти практики, але й проти принципів якого будь парламентаризму. Оцю більшість Гінденбург та його влада начеб-то хочуть використати, щоби цілком законно завалити Веймарську конституцію, а на її місце поставити нову, збудовану на вказаній вище президіяльній системі.

Було б без сумніву передчасним вже тепер розважати про те, які фази, та в яких формах перейде означене вище використання нового германського парламенту, і взагалі, чи буде воно виконане так, як того бажають собі його ініціатори. Політичне життя в часи кризи — річ мінлива, певних берегів немає, і можливі тому всякі несподіванки. На сьогоднішній безперечним можна вважати лише той факт, що німецький народ захоплений реставраційними настроями, та що обраний ним президент веде його чистою дорогою впрост до того чи іншого Гогенцолерна. Звістка про це з'явилася вже і в германській пресі, і влада фон-Папена встигла навіть зпростувати її, але це зпростовання такого роду, що всі повірили не йому, а як раз отій звістці.

Observer.

Хроніка.

З життя української еміграції.

У Франції

— Засідання Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. 27 жовтня с. р. відбулося позачергове засідання Генер. Ради Союзу Укр. Ем. Орг. у Франції. Заслухано було доклад секретаріату про справу з фермою, прийнято до відома доклади п. голови про відвідини ним громади в Ліоні, і п. Косенка про поїздку до громади в Оден-летіші; прийнято до відома доклади секретаря про життя громад у Греноблі, Шалеті, Канах, Крезі і т. д. Нарешті по докладу скарбника затверджено видатки-прибутки.

— Ліон. Починаючи цикл роз'їздів по громадах, які саме намітила Генеральна Рада Союзу на цей рік, голова Союзу п. М. Шумицький відвідав 15 й 16 жовтня Українську Громаду у м. Ліоні.

На приїзд голови Союзу Громада влаштувала театральну виставу. Грали «Куму Марту». Треба привітати ініціативу Громади, яка спромоглася при тих скромних засобах, що їх вона посідає, організувати таку значну виставу. П'єса пройшла добре і треба надіятися, що на тому театральна справа в Ліоні не припиниться. Добре вдалася вистава й з матеріального боку: саяя була повна.

На другий день голова Союзу зробив на зборах Громади доклад про завдання еміграції: про те, що було зроблено, що робиться і що треба робити. Докладчик навмисне намітив лише основні лінії, щоб викликати громадянство на розмови й поглибити окремі питання під час обговорення. За дружнім обміном думок вияви-

лося, що громадянство правильно з'ясовує собі загальну ситуацію й наші сучасні завдання. Члени громади підкреслювали необхідність єдиного національного фронту, по-за межами окремих партій та угруповань. Властиво те, до чого весь час закликає громадянство Генеральна Рада Союзу.

Відповідаючи на запитання щодо «орієнтації», голова Союзу підкреслив, що у нас може бути лише одна орієнтація — українська. Керуючися цим основним принципом, народ під час боротьби за визволення та творчої праці коло відбудовування держави природне шукає собі спільників серед тих чужоземних чинників, які б могли сприяти реалізації його ідеї. Так було, так і має бути. Так було, наприклад, з Сполученими Державами Північної Америки, які здобули собі волю за допомогою Франції.

Цікавилися тако-ж громадяне й жидівською справою на Україні, справедливо підкреслюючи хибну позицію жидів: бо-ж не можна жити на Україні й займати вороже становище до українського народу. Лише тоді, коли жиди зрозуміють необхідність дружнього співробітництва з Україною, може бути забезпечений їхній там добробут.

Після докладу відбулася балетна вистава. Українські діти виконали низку танків як українських, так і чисто балетних. Треба віддати належне керівникам балетної школи, праця яких дала добрі наслідки. Бажаючи балетній школі успіху надалі, слід лише висловити надію, що вона збереже національний характер і не буде занадто стилізувати.

Загальне враження з громадського життя в Ліоні цілком добре, і треба побажати нашим громадянам там успіху як в їх внутрішній роботі, так і в пропаганді нашої національної ідеї у Франції.

— Три роки існування Української Громади в Шато-де-ля-Форе. Українська Громада в Шато-де-ля-Форе відсвяткувала в цій році третю річницю свого існування. У день свята, замість традиційної в таких випадках ковбаси та чарки, Громада зложила 100 франків на Рідну Школу і 50 франків на українську пропаганду закордоном.

В Румунії.

— Допомога новим збігцям з України. На заклик комітету в справі допомоги новим збігцям з України, який було надруковано в «Тризубі» ч. 40, відгукнулися: інж. Ю. Яновлів з Бельгії, надсилкою пожертви у фонд допомоги в розмірі 340, 90 леїв, і українська організована громада в Гавані. Ця остання потурбувалася про приміщення на ткацькій фабриці десяти нових збігців. Навчання ткацтву продовжується від 2-х до 4-х тижнів. Цей час робітники діставатимуть двічі на день їжу і помешкання. А коли навчатися і стануть ткачами, то будуть заробляти так само, як і інші робітники, в залежності від кількості виробленої матерії. Далі громада вживає заходів для підшукування праці новим збігцям на інших фабриках свого району. Зараз комітет переводить формальності, зв'язані з перевозкою нових збігців з Кишинєва до Гавани та з виробленням їм потрібних на прожиття в Румунії документів.

Цим шляхом Громадсько-Допомоговий Комітет Української Еміграції в Румунії висловлює свою найсердечнішу подяку як п. інж. Ю. Яновлеву, так і Українській Громаді в Гавані.

Одночасно звертаємося знову до українського загалу з проханням не забувати про тяжкий стан нової еміграції з України та про потребу постійних турбот про неї та жертвеності для неї.

Кореспондент газети «Наша Річ» в числі з 27-го жовтня подає таку нотатку з Тібіни:

«При квестурі поліції перебуває

16 біженців, які не так давно прибули з совітської Росії (московська газета не хоче написати — з України). Зрозуміло, що біженці, за винятком покаліченої душі, нічого з совітського раю зі собою не вивезли. До цього часу квестура мала де-які засоби, на які вона годувала нещасних. Ці засоби вичерпано. Біженці голодують, і на них ніхто не звертає уваги. Надходить зима. Нещасні люде не мають ні взуття, ні одягу, ні хліба. Потрібно організувати комітет допомоги біженцям.

«Потрібно людей одягнути, нагодувати, вігріти. Потрібно зібрати трохи білизни, одягу, щоби одягнути біженців і показати ту річницю, яка існує між «раєм» і нами.

«Це потрібно зробити швидко. Перш за все треба нагодувати біженців, а потім уже, зважаючи на наближення зими, їх потрібно й одягнути».

З-закордону немає рації транспортувати до Румунії вживані речі, бо транспорт і видатки тут коштують часом більше, ніж ці речі, наколи би їх набувати тут за готівку. Отже, просимо український загал за межами Румунії організувати грошеві збірки, бо йде зима, а з нею разом почнуть приходити нові люде. Наше громадянство в Румунії просимо зайнятися тако-ж і збірками вживаних річей, а головне підшукуванням праці для нових збігців.

Пожертви належить слати на адресу Українського Комітету:

Comitetul Ucrainian, Strada Delea-Veche, 45. Bucuresti IV. Romania.

Просимо всі українські видання передрукувати цю нотатку.

Некролог

† Козак Микола П'ятницький. 31 травня 1931 року, купаючися в річці Мухавці, біля Берестя на Поліссі, втопився козак технічного курія 6-ої стрілецької дивізії Микола Павлович П'ятницький.

Покійний походив з Київщини, м. Малина, Радомисльського повіту. Народився він 12-го вересня

1896 року. Скінчив двохкласову вчительську школу.

Разом з українською армією в 1920 році попав покійний до Польщі за дроти і пізнав усю гореч життя на вигнанні. По виході з

Козак Микола П'ятницький

табору заробляв собі на життя власними силами — то при польському військові, то на приватних роботах. Особливо тяжко йому прийшлося на праці на фабриці дикти в Білостоці, де випари з дикти дуже шкідливо відбиваються на здоров'ю. Однак за відсутністю іншої праці, він там мусів працювати. Коли-ж і кидав роботу, то лише на короткий час, щоб трохи поправити своє здоров'я, і потім знову його нищити.

Трохи стало йому ліпше, коли він в 1929 році улаштувався на працю у інж. І. Гнойового, який провадив у той час поміркові праці на Поліссі. Праця на свіжому повітрі добре відбивалася на його здоров'ю й він швидко поправився від набутої на фабриці хвороби.

Обов'язки свої на новій праці в ролі фігуранта, а потім протоколянта покійний виконував дуже сумлінно. Був він людиною надзвичайно честною, що придбало йому симпатії всього його оточення.

Підчас праці покійний часто наражався на небезпеку загинути десь серед поліського багна, однак нетри й трясовиска пожаліли його, а прийшлося йому так трагічно загинути в Мухавці серед соток людей, що в той час купалися разом з ним, і які не змогли його врятувати на потіху його бідній старенькій матері, яка зісталася на далекій Україні, і єдиною втіхою якої були листи її сина з далекої чужини.

Вічна ж тобі пам'ять, козаче! Нехай легкою тобі буде Поліська земля!

Обмеження праці чужинців у Франції

Є відомості, що закон про обмеження праці чужинців у Франції буде незабаром розповсюджено і на приватну промисловість — в деяких галузях приватної промисловості буде тако-ж заведено 10-тивідсоткову норму для робітників-чужинців.

Довіз чужинецьких робітників буде лишатися забороненим доти, доки всі безробітні промислові робітники не будуть приміщені на сільсько-господарську працю. Оскільки би в сільському господарстві відчулося безробіття, буде заведено процентову норму і для сільсько-господарських робітників чужинців.

Нові книжки й журнали.

— «Д н і п р о», календарь-альманах на 1933 рік. Львів. Накладом Укр. Т-ва Допомоги емігрантам з України.

Крім звичайних календарних відомостей, які, до речі, не є зовсім звичайними, бо їм бракує православного календаря (українським в альманасі називається уніятський календарь), — альманах містить прекрасний лист поезію Богдана Лепкого, спогади ген. Омеляновича-Павленка про державну інспектуру, спогад п. В. Каміненка про «Перший український тасмний університет» (в Петербурзі), «Полтавські спогади» п. Наталії Дорошенкової і т. д.

— «В л а с н и м и с и л а м и», звіт Допомогового Комітету при українській гімназії в Ржевничах за рік 1931-32. Зі звіту видно, що гімназією цікавляться лише українські емігранти з Великої України. Радимо його прочитати тим, хто особливо кричить про соборність.

— У к р а ї н с ь к и й Т е х н и ч н о - Г о с п о д а р с ь к и й І н с т и т у т п р и У к р а ї н с ь к и й Г о с п о д а р с ь к и й А к а д е м і ї в Ч С Р. 1932. Подєбради. Брошура, яка дає докладні відомості про організацію Інституту Позаочного Навчання, про відділи, які на Інституті можна студіювати, а тако-ж умови самих студій. Рекомендується ця брошура всім, хто хотів би шляхом позаочного навчання в українським інституті знання набути або поповнити.

— «P r o m é t h é e», ч. 71 за жовтень 1932 р. Містить «прекрасну у всіх відношеннях передовицю «Незалежність Манджурії», блискучу статтю славновісного французького публіциста Аракура — «Погляд на Україну», та низку інших статей та хронікальних заміток.

— «L e c o n f l i t s i n o - j a p o n a i s». Yusuke Tsurumi, délégué de l'Association Japonaise pour la Société des Nations. Paris. 1932. Брошура резюмує японський погляд на конфлікт з Китаєм і подає чимало відомостей про анархічне становище Китаю.

— «В і л ь н е К о з а ц ь т в о», ч. 114. Прага. Крім іншого матеріялу, містить цікаву хроніку про спроби зібрати з'їзд представників козачих організацій у Франції.

— «Ж і н о ч а д о л я», ч. 2. Львів.

— «С а м о с т і й н а Д у м к а», ч. 11—12, Чернівці.

— «Д е р ж а в н о - т в о р ч а Т р и б у н а Б у к о в и н и», ч. 2. Чернівці.

— «С о ц и а л и с т и ч е с к и й В е с т н и к», ч. 19. Берлін.

Містить вельми цікаву хроніку «По Росії».

— «L e s C o n d i t i o n s d u T r a v a i l e n U R S S». Mémoire de l'Association Ukrainienne pour la Société des Nations.

Зміст.

Париж, неділя, 6 листопада 1932 р. — ст. 1. К. Ніко. Листи до земляків, XIII — ст. 2. Борис Лазаревський. Шматочки минулого, IV — ст. 7. Дмитро Геродот. З берегів Дністра, II — ст. 10. М. Литвицький. Кооперація в народній школі самостійної України (продовження) — ст. 18. O b s e r v a t o r. З міжнароднього життя — ст. 24. Хроніка. З життя української еміграції: У Франції — ст. 26. У Румунії — ст. 27. Козак Микола П'ятиницький (некролог) — ст. 27. Нові книжки й журнали — ст. 29.

Український Дім у Празі.

Т-во «Музей Визвольної Боротьби України», що існує в Празі з січня 1925 р. на підставі затвердженого чехословацькою владою стату-

ту з усіма правами юридичної особи, організувало й утримує М у з е й В и з в о л ь н о ї Б о р о т ь б и У к р а ї н и . Музей зібрав уже таку величезну кількість незвичайно цінних матеріалів, документів і найрізноманітніших інших пам'яток політичного, дипломатичного, військового, загально-культурного й мистецького характеру, і взагалі розрісся, особливо за останні роки, до таких розмірів, що це ставить тепер перед усіма нами, українцями на чужині і на рідних землях, вимогу як найенергійніше подбати про власну сталу домівку для Музею. Треба, щоб було де розмістити хоч найціннішу частину зібраних великих скарбів і щоб було де провадити працю впорядникам і науковим дослідникам.

Тепер увесь Музей тулиться в найманому помешканні, в трьох невеличких кімнатах, використаних до краю, від підлоги аж до стелі. А ще сила матеріалів лишається просто нерозпокованою в двох складах, тако-ж уже повних. Тим часом Музей раз-у-раз дістає з різних країв усе нові, часто дуже великої вартости речі — як ось хочби за останній час майно всіх таборів укр. полонених в Австрії й у Німеччині з часів світової війни.

Ліквідація більших культурних установ на еміграції позбавила Музей коштів, що йшли від тих установ. Свідомість відповідальности за долю зібраних багатств Музею, особливо в зв'язку з теперішнюю загальною скрутою, що найбільше загрожує еміграції, вимагає від усіх нас спільними зусиллями невідкладно подбати про власну хату для Музею. Бо-ж зібрані скарби — це скарби України, її історії, її слави, це майно нації й легковажити ним, лишаючи й далі так без забезпеченого притулку на чужині, не можна.

Українська еміграція, що збрала й утримує цей Музей своїми силами без ніякої чужої допомоги, уже занадто виснажена й не має можливости задовольнити невідкладні потреби Музею. Управа Музею звертає загальну увагу громадянства на велику відповідальність нас усіх перед рідним краєм за долю цього національного майна на чужині і закликає всіх українців поставити гуртом у Празі для Музею У к - р а ї н с ь к и й Д і м , що міг би стати осередком українського культурного життя закордоном, як сталий притулок не тільки для нашого Музею, а й для різних українських культурних установ і організацій у Празі, що без свого кутка або зовсім не можуть провадити тепер своєї праці, або провадять її з тяжкою бідом в дуже обмеженому розмірі.

Заноситися на палаци тепер не час. Збудуймо хоч і найскромніший Український Дім, щоб зберегти Музей і дати притулок культурним організаціям і установам, що найбільше того потребують, а тако-ж організаціям укр. молоді. Хай кожний дасть, скільки може. Кожна цеглина придасться. Багатьом тепер і мала жертва буде тяжка. На стіні Музею висить пошматований в боях укр. військовий прапор. «Душу й тіло ми положим за нашу свободу і покажем, що...» Перед пам'ятю тих, що вже віддали Україні найбільшу жертву — життя своє, і перед лицем тисяч і тисяч тих, що готові й тепер віддати його, наша жертва запевне вже не здасться такою тяжкою!...

Музей збереже Україні імена всіх жертводавців, як дорогоцінну пам'ятку нашої національної єдності в скрутну хвилину на чужині. Імена жертводавців, хто дасть зразу або частками протягом року суму, рівну 25 амер. дол., будуть записані в окрему Золоту Книгу Добродіїв Музею.

Звертаємось із гарячим закликом до всіх українців на рідних землях і на чужині, закликаємо й усю нашу молодь, всі українські установи, організації, школи, церкви, підприємства, редакції часописів, кооперативи скласти свою пожертву на Український Дім у Празі, організувати ширші збірки пожертв по всіх місцях і осередках їх впливу. Хай кожний дасть свою цеглину! Хай жертвами всіх Український Дім у Празі повстане якнайскорше, як здобуток одностайного пориву всіх нас, — всього, що є тепер живого й свідомого в українстві.

Відкриття Українського Дому в Празі буде великим, загальнонаціональним святом, буде тріумфом української національної праці, нашої національної єдності, свідомости, жертвености, буде великим здобутком українства взагалі, зокрема в очах чужинців — наших приятелів, та одночасно буде великим ударом для наших ворогів, що все хочуть бачити нас роз'єднаними та безсилими.

У п р а в а М у з е ю :

Голова акад. проф. д-р І. Горбачевський, в. р.; заступник голови проф. д-р В. Сімович, в. р.; секретар проф. С. Сірополко, в. р.; скарбник Є. Вировий, в. р.; члени Управи: К. Антоновичева, в. р.; полк. Д. Антончук, в. р.; проф. Д. Дорошенко, в. р.; ген. М. Омелянович-Павленко старший, в. р.; проф. А. Яковлів, в. р.

Гроші надсилати на адресу директора Музею, проф. Д. Антоновича:
Prof. D. Antonovyc. Praha-Nusle, 245. C z e c h o s l o v a k i a.

В Чехословаччині гроші краще посилати просто на поштовеkonto Музею в Празі: Praha 80940 Museum o. b. Ukrajiny.

На увагу членам Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції

В департаменті Луаре (в 120 кілометрах від Парижа) здаються в оренду дві ферми, одна від другої в 2-х кіл., які належать одному і тому-ж господареві. Одна ферма має 34 гект., з яких 5-7 гект. луку, друга 17 гект., з 3-4-ма гект. луку. Земля пісокато-суглинкова і надається найліпше для культури вівса, ячменю, почасти жита, конюшини і т. п., а тако-ж городини — картоплі, фасолі і т. и. На цих землях провадиться здебільшого скотарство, птахівництво, крільництво і відповідна цьому культура.

Будівлі на обох фермах в доброму стані. Для худоби маютья коровники, свинушники, стайні і т. п., все в доброму стані. Для життя маютья будинки по дві кімнати (6 на 8 м.), цілком придатні. На кожній фермі маеться криниця з помпою, мала копанка. Недалеко від ферм

проходить «рут наسیونаль», що служить комунікацією з ближчими містами (в 4-6 кіл.) та залізничною стацією (4 кіл.).

Умови виорендування ферми в 34 гект. — перший рік безкоштовно, лише платиться податок за землю (емпо) до 300 фр. річно, слідуєчі роки по 1 кенталу (100 кіло) жита з обробленого гектару, або грішми в ціні, відповідній 1-му кенталу жита. Ці умови не остаточні і їх можна було б змінити на користь орендаря.

За ферму в 17 гектарів — 1-й рік — 15 кенталів жита, слідуєчі роки по 16 кент., або 1-й рік фр. 1.400 і слідуєчі роки по 1.500 фр. Податок за землю — коло 200 фр. річно — платить орендарь. Орендна плата вноситься 1-го гравня і 1-го листопаду. Ремонт будівель, оскільки такий буде потрібний, провадиться коштом господаря ферми (не орендаря).

Ферми знаходяться коло Орлеанських лісів, в яких на зиму все можна знайти роботу. Ферми є вільні з 1-го листопаду б. р.

Членів Союзу У. Е. О. у Франції, які бажали б виорендувати ці ферми, прохасться негайно звертатися за вказівками до секретаріяту Генеральної Ради.

Заклик Української Громади в Шато-де-ля-Форе.

Комітет Підтримки Української Господарської Академії в Чехословаччині у Франції отримав слідуєчого листа від Управи Української Громади в Шато-де-ля-Форе:

«Українська Громада в Шато-де-ля-Форе всім серцем відчула ваш заклик, а тому на загальних зборах одноголосно ухвалила вступити в члени Товариства Прихильників Української Господарської Академії в Чехословаччині. Одночасно з цим надсилаємо заяву Громади і 250 фр. членського внеску на один рік.

Разом з тим Українська Громада в Шато-де-ля-Форе закликає всі українські громади, товариства, гуртки й поодинокі особи вступати в члени Товариства Прихильників Української Господарської Академії».

Хочу заснувати в Парижі невеличку фабрику на пряники. Шукаю спільника українця з грошима (треба 50.000 фр.). Зарібок добрий. Писати: М. В а с у м е н к о , 6, rue de la Tour. Constantine Algérie.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-83.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Іл. Коєшкю

Le Gérant: M-me Perdrizet.